www.kurdistannet.org

30-9-2006 7:20بەکاتی ناوەندی ئەوروپا

لێرەدا دەمەوێ ئیشارەت بەوە بدەم کە ئەم بابەتە بەشێکە لەو بەشە ئامادەکراوانەی کە ماوەیەکی زۆرە کاری تێدا دەکەم بەونیازەی لەدووتوێی کتێبێکدا کۆیان بکەمەوە بەڵام وادیار ئەو مەودایە بەزوانیە بۆم نارشەخسێ و بەباشم زانی بەشێوەی چەند بەشێك لەسایتی کوردستان نێت بڵاویان بکەمە کورتەی بابەتەکەم لە قۆناغەسەرەتاییەکانی سەرهەڵدانی کۆچ و ئەو هەنگاوانەی و پاشان گرفتەکانی پەنابەری و خەونی کەسایەتی کورد لە تاراوگە و هۆکارەسەرکیەکانی ئەم کۆچەو پەیوەندیە بنەڕەتیەکانی نێوانی کەسایەتی دەرەوەی وولات ناوەوەی وولات لەگەڵ لایەنە سلبی و ئیجابیەکانی جموجوڵ و کاریگەری کەسایەتی کورد لەهەندەران ژیان و گرفتەکانی خێزان و منداڵ و تاکەکەسی ئافرەت و لاوان مەینەتی و گرفتەکانی تاگەیشتن بەژیانی ئاوارەبوون دواتریش دەرەنجام ئاکامەکانی ئاییندە لە تاراوگە.

ئێوەو بەشی یەکەم و هیوادارم جێی ڕەزامەندی بێت...

هەورامان علی توفیق .. ئەڵمانیا

قۆناغەکانی سەرەتایی دەست پێ کردنی کۆچ و پەنابەری.. پێش ڕاپەڕین و دوای ڕاپەڕین .. هەورامان علی توفیق

ژیان کۆمەڵە کاروانێکی جیاوازە، مرۆڤ وەك ڕێبوارێکی وێڵ بەدوای ووشەی ژیاندا دەگەڕێ.

هەمیشە پرسیاری بەئاکام گەیشتنی مرۆڤ لەژیاندا، مێشکی ئەو مرۆڤەی قاڵ کردوە و هەندێ جار وێنەیەکی خەیاڵاوی وەستایانەی بۆ دەکێشێ، بەڵام ئایا واقع و ئەو ڕاستیانەی کە خودی مرۆڤ پێوستیانە و هەوڵی بۆ دەدەن بەو ئاسانیە و بەبێ ماندوبوون و قوربانی دان بەدەست دێن... ؟

مرۆڤ بۆ هەمیشە سەرکەوتن و گەیشتنی بە ئاکام پێویستە وەك تەواوکەرێکی هەرەگرنگ و بەسود هاوشانی ڕەوتی ژیان و گۆڕانکاریەکان و واقعی خۆیی هاوتەریب بێت و بتوانێ گونجاو بێت. هەرچەندە ئەمەش کارێکی هێند سانایی نیە و زاتی ئەو مرۆڤە هەموو کاتێك توانایی قبوڵ بوونی ئەو جۆرە ژیانە داسەپاوەی نابێت، هەندێ جار لاوازو سست دەبێت و بەوردی پاشەکشێ دەکات و کونجی قەناعەت دەکاتە ماڵی هەمیشەی ئەم ژیانەی. بەڵام ئەم سیستەمەی ژیان دەتوانم بڵێم زۆر دەمێکە ڕەت دەکرێتەوە و ئێستایی مرۆڤی کورد لەو شۆڕشەدایە کە ژیانی داسەپاوی بەلاوە پەسەند نیەو بەهەر جۆرو شێوازێك بێت دەیەوێ بیگۆڕێ، بێگومان ئەم گۆڕانەش بەرەو ژیانێکی باشتر نەك خراپتر. کۆمەڵگای کوردەواری لەوەتەی نەوەکانی چاو بە چەرمەسەریەکانی ژیان و پێك هاتەکانی هەڵدێنن لەمەینەتی و ئاوارەیی و ماندووبوون و بێ ئارامی بەولاوە بەوپەڕی بڕواوە زیاتریان نەدیوە. کەواتە دەبێ ئەم مرۆڤە چ تاوانێکی هەبێ ئەم ژیانە ببێتە بەشێکی سەپێنراو بەسەریدا. لەگەڵ ئەم زۆر کاریانەدا کە ڕووبەڕووی کۆمەڵگای کوردەواری کراوە، دیسان ڕێگاش نەدراوە کەسایەتی کورد بەهەوڵی خۆیی و ماندووبوونی ئەو ژیانەی کە بەویستی خۆیەتی بەدەستی بهێنێ.

هەندێ بڕوایان وایە کە کورد بەخۆیی نەیتوانیوە هەنگاوبنێ و لە گۆڕانکاریەکانی ئەم ژیانە سود وەربگرێ.

تارادەیەك لەوانەیە بڕوامان بەم بۆچوونە هەبێت، چونکە ئەو سیستەمانەی بۆ ژیان خۆیان بەسەر کۆمەڵگاکەماندا دەسەپاند دژی ئەو گۆڕانکاریانە بوون و هەمیشە سودیشیان لە دووبەرەکی و ئاژاوەی خێڵە کوردیەکان وەرگرتووە و لەلایەکی ترەوە ئاینی ئیسلام هۆکارێکی گرنگ و کاریگەربووە بەدەست دوژمانەوە کە بەکاریان هێناوە بۆ سەرکوت کردنی کورد ئاستەنگێکی گەورەش بووە لە ئازاد نەبوونی کورد، ئەویش بەوێنەی زنجیرێك لەدەستی کوردیانەوە دەئالاند. هەرچەندە ئەم بابەتە پێویستی بە لێکۆڵینەوە و لێ توێژینەوەی زیاتر و قوڵ ترهەیە چونکە بەلای منەوە باس و خواسێکی زۆر گرنگە و دەبێ ئێمەی ڕۆشنبری کورد زۆر بوێرانە لێوەی بدوێن و بەجدی هەنگاویش لەم بوارەدا بنرێ.

گەلی کوردمان دوای ئەوەی ڕژێمە داگیرکەرەکان سەرەڕایی بردنی سەروەت و سامان و داگیرکردنی خاك و ئاوی و دانیش بەبوونی ئەم نەتەوەیە دا نانێن و پاشان دەست وەردانە ژیانی ڕۆژانەی و شێواندنی سیستمەکانی.. هێندە ئاسان نەبوو ئەم گۆڕانە لەئان و ساتێك دابێ. کەواتە گۆڕانێکی لەم

جۆرە پێویستی بە کات و هەوڵ دان هەیە و دەبێ کەسایەتی کوردی لەدروست بوونی خودی یەوە هەنگاو بنێ و پێم وایە ئەم بەرنامەیەش لەسەرەتایی شۆڕشە ڕزگاری خوازیەکانەوە دەستی پێ کردوە و ئەو شۆڕشانە گەورەترین قوتابخانە بوون کە کەسایەتی کورد تیایاندا وەك قوتابیەکی چالاك و بەتوانا پەروەردەبوو.

لەگەڵ هەموو چوار چێوەیەکی ژیان کە ئەو مرۆڤە تێدا دەژی پێم وایە سوڕانەوەو دووبارە بوونەوە تێیدا کۆسپێکی گەورەیە بۆ نەبوونی گۆڕانکاری. کاتێك سەیری ژیان و ڕەوتی گۆڕانکاریە بەپەلەکانی نەتەوەکانی دی دەکەین لەوانەیە بەلامانەوە سەیر بێت و بڕوانەکەین بە باسکردنیان... بەڵام کاتێك بە چاوی خۆمان ببینین ئەو کات بێ گومان بڕوادێنین.

هەرچەندە ڕەوڕەوەی ژیان زۆر بە پەلە دەخولێتەوە و ئێمەش زۆر لە دواوەین و سەختە بەو هەڵپەیە بتوانین بگەینە گۆڕانکاریەکانی ژیان، ، هەموو نەتەوەیەك گەڕانەوەی بۆ دواوە و دواکەوتنی پاشماوەکانی شەڕە. گەلی کوردمان لەو ڕۆژەوەی لەسەر ئەم ئەرزە بەشی ژیانی پێ بەخشراوە لەشەڕو ئاژاوەو کێشەو مەینەتی بێبەش نەبووە. لێرەدا مەبەستم دوو گۆڕانکاریە

1ـ گۆڕانی کەسایەتی کورد لەدەوروبەری خۆیدا

2ـ گۆڕانی کۆمەڵگایی کوردی بەشێوەیەکی وەك هەموو کۆمەڵگانی دی.

ئەمڕۆی کەسایەتی کورد بەهۆی بەهێزی دەوروبەری و لاوازی خۆیی لە بەئەنجام گەیاندنی ئەو گۆڕانکاریە پێم وایە وازی لەگۆڕینی کۆمەڵگا هێناوە و دەستی داوەتە گۆڕینی کەسایەتی خۆیی.

هەر مرۆڤێکیش پەیوەستە بەو دەوروبەرەی کە لەگەڵیان دەژی و ئەو جۆرە ژیانەی کەبۆی هێنراوەتە پێش... لەوانەیە زۆر هەبن بڵێن ژیان بەدەستی ئەو مرۆڤەیە چۆنی بوێ وای دروست دەکات. بەڕوونی لەسەرەوە لەسەر ئەمە دواین، بەڵام ئەو بۆچوونە لەهەموو کات و سەردەمێك دا ناگونجێ چونکە ئەگەر بەوردتر لەو کەسایەتیە وردبینەوە دەبینین ئەو منداڵەی لەدایك دەبێت هیچ لەژیان و دەردەسەریەکانی نازانێ و ئاگاداری نیە. ساوایە و بەو پاك و خاوێنی یەوە چاوی گەشی بە مەینەتی و چەرمەسەری ئەم دونیایە هەڵدێنێ و ئەو ژیانەی کە پێش بوونی بۆی دروست بووە ئەو تێدا دەژی و دەبێتە بنەمایەك بۆی.

کەواتە ئەگەر ئەم مناڵە لەبنەماڵەیەکی سەرمایەدار یان خاوەن دەسەڵات یان هەژار و نەدار و برسی یان هەر نەدیار بوونی ژیانی بێتە ئەم دونیایەوە، ، لەگەڵ ئەو چوارچێوەی خۆیدا دەگونجێ و دروست دەبێت و ئەو ژیانەی بۆی ئامادەیە دەدرێتە دەستی وەك سەرمایەیەك و بنەماکانی ژیانی خۆیی لەسەر دادەڕێژێ. دوای گەورەبوون و گەیشتنە ڕادەی کە خۆیی بتوانێ ئەو ژیانە داسەپاوەی بگۆڕێ... لێرەدا دەتوانین بڵێین بەڵێ.. بەڵام کەی ئەو مرۆڤە چالاك و بەهێزە دەبێت کەبتوانێ لەگەڵ دەوروبەری خۆیدا بگونجێ و ئەو پێشەنگە بێت بۆ گۆڕینی ژیانی خۆیی و دەوروبەری سەرەڕای هەموو دژایەتیەك.

پێم وایە ئەمڕۆ گەلی کوردمان گەیشتوەتە ئەو ڕاستیەی کەدەیەوێ ئەو ژیانە داسەپاوەی کە چەندین ساڵە وەك لێفەیەکی بۆگەناوی کە بەسەریاندا داوە و ڕێگایان پێ نەداوە بۆ چەند ساتێکیش بێت سەیری دەوروبەری بکات و هەناسەیەکی پاك و بێگەردو ئازادانە لەم ژیانە هەڵمژێ.

دەتوانین ئەم کۆچ ڕەوە فراوانەی ساڵەکانی 90 بۆ ئێستا و ڕووکردنە دەرەوەی وولات دیسان یەکێکە لەو هەوڵانەی کەسایەتی کورد بۆ گەڕان بەدوای ژیانێکی دی کە بۆ خۆیی دروستی بکات و لەوچوار چێوەی گێژەڵوکەیەدا رزگاری بێت و لەوانەشە ئەم هەنگاوە بۆ سەردەمانێکی دی جێ پەنجەی دیار بێت و بەیەکێك لەو هەوڵانە بژمێردرێت بۆ گۆڕینی کۆمەڵگای کوردەواری و گەیاندنی بەگۆڕانکاریەکانی ژیان و هێنانیە ئاستی ژیانی ئەم نەتەوانەی دی ئەم دونیایە... بەڵام ئەم گۆڕانەش

هەمەلایەن نابێت چونکە کۆمەڵە پەیوەستێکی ڕۆحی هەن کە هەرگیز لەکەسایەتی کورد نابێتەوە و دەبێ هەمیشە پێوەیی گرێ دراو بێت.
کاتێك پێنووس ڕووداوی گەلێك سەیر لەسەر واقعی ژیانی مرۆڤ لەهەموو قۆناغەکانی دا دەنووسێت و کۆمەڵێك ئازارو چەرمەسەری پێش چاوو دەخات و تێکڕایی ئەم پێکەوە ئالآنە دەگەڕێتەوە بۆ دوو خاڵی سەرەکی:
1ـ کۆمەڵە هۆیەکی بنەڕەتی هەن بەهەموو لایەنەکانیەوە پان بە
مرۆڤەوە دەنێ بۆ وەرگرتنی بڕیاری گۆڕانکاری لەوانە:

- بوونی بیرۆکەی گۆڕین لەسەردەمی دروست بوونی ژیانەوە.
- کۆمەڵە بەرهەم هێنەرەکان و برەو دان بەم بەرهەمانەی ژیان کە دیسان ئەمەش پەیوەستە بە گۆڕانکاریەکانی ژیانەوە.
- ژیان و گوزرانە پڕمەینەتیەکان و بێزاربوونی ئەو مرۆڤە لەو چەرمەسەریانە.
- دووبارە بوونەوەی کارەکانی ژیان بەبێ بوونی هیچ ئاکامێك وبینینی هیچ هیوایەك.
- خۆشەویستی بۆ وولآتەکەی و سەیرکردنی دەوروبەرو گۆڕانکاریەکانی کۆمەڵگاکانی دی.

2ـ پاشەڕۆژو دروست بوونی ژیان لەدوو کەسەوە دەست پێ دەکات کەناوی ژن و مێردیان لێ دەنرێ و ئەوانیش بۆ نەوەکانیان و بەردەوام بوونی بەم شێوەیە بیرۆکەیەکی وا دەبەخشێت کە دەبێ گۆڕان لەژیانی نەوەکاندا دروست، کوڕو کچ دەبێ گۆڕانێك هەست پێ بکەن لەگەڵ ژیانی دایك و باوك و باپیریاندا.
لەگەڵ ئەم هەموو ماندوبوون و نیگەرانی و بێزاریەدا هیوایەك، ئایندەیەکی گەورەی دەروونی ئەو جۆشەی هەمیشە لایە کە ئارامی و هێمنی بەو مرۆڤە دەبەخشێ و کە بەبڕواو تینێکەوە بەردەوام بەبێ سڵ کردنەوە و ماندوبوون و کۆسپەکانی ژیان ڕوو لەدەروازەی سەختی تەگەرەکانی بکات، ئەویش کاتێك ووشەی خۆشەویستی لەدەرگای داخراوی ئەو مرۆڤە ماندو شەکەتە دەدات، لەگەڵ شنە بایەکی ساردو پڕ ئاراماویدا خۆی لەدڵەوە دەئاڵێنێ و دەبێتە مایەی خۆهێشتنەوە و چاندنی بنەمایەکی پاشەڕۆژی کە ئەویش دەبێتە سەرەتایەك بۆ دروست بوونی گۆڕانکاری... ئەگەر خۆ لەڕووی زانستی و ڕۆشنبیری و لایەنی ڕامیاریەوە لێکدانەوەی لەسەر بکرێت و هەوڵ بدرێت پێش بینیەکان بۆ ئاکام و پاش ماوەکانی شەڕو ماڵ وێران بوون ڕەنگە ئێمەی کورد لەنێو نیگای مێژوومانەوە زۆر بەسەرهات و کارەساتی سروشتی و دواتر دەست کرد، کە بڕوای من ئێمە لەچاو میللەتانی دی زیاتر کارەساتەکان دەست کردبوون لەوەی سروشتی بن.
ئەگەر وورد بوونەوەیەك لە مێژووی سەرەتایی پەیدابوونی کورد و ئەو قۆناغ و بنەما و پێك هاتانەی خۆی لەسەر بنیاد ناوەو لەدروست بوونی داب و نەریت و ڕەگەزیەتی و سەلماندنی خۆیی وەك نەتەوەیەك. چەندەها ڕێگای سەخڵەت و مەینەتی بڕیوە و کەوتۆتە زۆر لەو گێژاوە ناوچەیی و نێونەتەوەیەکانەوە کە دەتوانین بڵێین کورد وەك نەتەوەیەك تێیدا وون بووە و کەسێك ناوی نەهێناوە، تەنانەت نووسین و گێڕانەوەی مێژووشیان لێ شێواندووە و ڕستیەکانیان وون کردوون، ئەمەش وەك بەڵگەیەك بۆمان دەسەلمێنێ کە کورد هەمیشە لەژێر چەپۆکی دوژمنان و زۆرداران دابووە... هۆکارە سەرەکیەکانی دەگەڕێنەوە بۆ ئەوەی کورد لەو ناوچانەی تێیدا ژیاوە و نیشتەجێ بووە چەند جێگایەکی بەپیت و بەرەکەتە و هۆکارێکی بەرهەم هێنەری ئابووری زۆر گەورەیە.
بەڵام ئەوەشمان لەیاد نەچێت کە کەسایەتی کورد لەهەموو ئەو گۆڕانکاری و سەردەمانەدا کە دەتوانین لەسەردەمی سەرهەڵدانی مرۆڤ و دواتر سالآنی پێش زاین و دوای زاین و سەردەمی سەرهەڵدانی ئاینی ئیسلام و تا بە ئەمڕۆمان دەگات... ئەم کەسایەتی یە هۆکارەکانی دووبەرەکی و ناکۆکی پێکەوە ژیان

وای لێ کردوە هەمیشە دەست بە سەرو ژێر دەستە بێت و نەتوانێ نەتەوەکەی لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی سەربەخۆو یەك هێز کۆبکاتەوە.

ئەم هۆکارانەش وایان کرد نەتوانین وەك هەر نەتەوەو میللەتێك سادەترین مافەکانی ژیانمان بۆ دابین بکرێت. ئەگەر لاوازبوون و بێ هێزی کورد بدوێن ڕەنگە بەهەڵەدا بچین چونکە کورد لەو نەتەوانەن کە هەردەم بە ئازایەتی و لە خۆبردەیی و قارەمانیەتی ناسراوە هەمیشە وەك ئامێرێکی شەڕ بەدەست دەوڵەتانی ناوچەکەوە بەکارهاتووە و بەهێڤی و وویستی خۆیان هەرکات ویستبێتیان بەکاریان هێناوە چ لەسەردەمانی ئاین پەرستی یان نەتەوەپەرستی و پاشان سۆسیالیستی و دیموکراتیەت و چەند ووشی تر کە هەمووکات گوێ ی کوردیان پێ پڕکردووە تابتوتنن لەم ڕێگایەوە خواست و ئاررەزوەکانیان بە ئەنجام بگەیەنن و ئاکام کەسایەتی کورد لەم ڕۆژگارەدا کە ڕۆژگاری پێش کەوتن وزانست و زانیاری یە لەهەموو نەتەوەیەك دواترو پاشکەوتوو تر بێت.

بێ گومان لەم کاتەدا خەڵکانێك لەوانەی کە بەرژەوەندی خۆیانی تێدایە ڕاست دەبنەوە و دەڵێن: کام پاشکەوتنەی کورد؟ ئەوەنیە کورد ئەمڕۆ خاوەن حکومەت و سەرقاڵی ئاوەدانکردنەوەو بنیاد نانە.. وەڵامی ئەم پرسیارەش لێرەدا جێ دەهێڵم بۆ برگەکانی داهاتوو.. دێمەوە سەر ناوەڕۆکی باسەکەی خۆمان.

لێرەدا نامەوێ زۆر لەناوەڕۆکی باسەکەمان وخۆم لە زۆرقوڵایی مێژوو لابدەم ئەوەندەی من دەمەوێ سەرەتایی دەست پێ کردنی قۆناغەکانی پەنابەریەتی لەم چەندساڵانەی دوایی دا باس بکەم..

خۆ ئەکەر بمانەوێ باس لەسەر هەڵدانی ئەم قۆناغە لەسەرەتایی مرۆڤایەتی وە دەست پێ بکەین ئەوەمان بۆ دەسەلمێ کە مرۆڤ سەرەتایی ژیانی بە سەرهەڵدانی ئەم قۆناغە دەستی پێ کرد کە ئەو هۆزوتیرانەی بڵاودەبوونەوە بەمەبەستی دۆزینەوەی جێگای ژیان کەبتوانن ئاسودە و کامەران تێدابژین و لەهەمان کات دا پێداویستیەکانیان دابین بکەن. کە ئەمە تێکڕایی سەردەمی ژیان وابووەو ڕۆژ لەدوای ڕۆژ جۆری ڕەو و کۆچەکان گۆڕانی بەسەردا هاتووە و شێوازی گۆڕیوە و کورد بەیەکێك لەو نەتەوانەی کە ئەو سەردەمانە کۆچی شارو لادێ ی هەبووە و بەپێ ی هاتنی وەرزەکانی ساڵ، تادواترین نیشتەجێ بوون و نەگۆڕان...

بەڵام هۆکاری شەڕو داگیرکردن مەودای ئەو حەوانەوەیان بۆ ماوەی دوورو درێژ نەداو، و دواترین کوردیش بۆ بەر پەرچ دانەوەی ئەو زۆر داریانە دەستی داوەتە بەرەنگاربوونەوە بەرهە ڵستکاری... ئەمەش زیاتر ماوەی ئاوارەبوون و دەربەدەری ڕەخساندووە.. بەدێژایی شۆڕشەکانی کورد لەناوچە کوردیەکان، ئەگەر سەیری شۆڕشی ئەوڕەحمان پاشا 1806 و شۆڕشی بڵباسان 1818 و شۆڕشی بەدرخان بەگ 1843 بۆ 1846 و شۆڕشی یەزدان شێر 1853 بۆ 1855 و شۆڕشی شێخ عوبەیدڵڵای نەهری 1880 و شۆڕشی سەعیدی پیران و خالید ئاغای جەلالی لەلای ئارارات و شۆڕشی سمایل ئاغای سمکۆ لە شنۆ و هەروەها شۆڕشی جەعفەر سوڵتانی هەورامان لە 1932 و شێخ محمودی نەمرو شێخ عبدولسلام بارزان و شێخ ئەحمەدی بارزان و کۆماری مەهاباد بە سەرکردایەتی پێشەوا قازی محەمەد و شۆڕشە یەك لەدوایەکەکانی بارزانی نەمر. هەریەك لەم شۆڕشانەش بەپێ ی بارودۆخی ناوچەیی و شۆڕشەکانیان و ڕادەی کاریگەریان و هەریەکەیان بەهۆیانەوە کۆمەڵێك لە کەسایەتی ڕۆشنبیری شۆڕشگێڕ ئاوارەبوون هەرچۆن سەیری کۆماری مەهاباد و پێشمەرگەکانی بارزانی نەمر بکەین کە دوای روخانی ئەم کۆمارە و دوای چەندین شەڕو بەربەرەکانی لە سنوری عێراق ـ ئێران ـ تورکیا وە ڕوویان لە یەکێتی شورەوی (یەکێتی سۆڤیەت) ی ئەو کات کردو بوونە پەنابەری سیاسی... هەروەها زۆر لەو کوردانە لەم شۆڕشانەدا بەشداربوون دووردەخرانەوە و ڕەوانەی شارەکانی خوارووی عێراق دەکران ڕێڕەوی مێژووی لەڕووی باری سیاسی یەوە یەکەم هۆکاربوو کە کورد بخاتە ئەو گێژاوی پەنابەری و کۆچ ڕەویەوە،

هەرچەندە قۆناغەکانی ئەم سیستەمەی ژیان کەدەتوانین بەم شێوە ناوی بەرین، چونکە ئەم دیاردەیە تەنها لەنەتەوەیەکی وەك کوردانیە بەڵکو هەموو جیهان و هەموو نەتەوەیەك سەرەڕای ئازادی و بوونی دەوڵەت هەوڵی کۆچ و ڕەوکردن و ڕووکردن لەژیانی باشترو خۆشتر و ئازاد تر دەنێن...

بەم شێوەیە زۆر دورناکەومەوە و باس لە 30 ساڵ لەمەو پێش کە زیاتر کورد لەوسەردەمەوە کەوتە ئەوەی باری کۆڕەوی و ئاوارە بوونی بەکۆمەڵ و بەوشێوە دیارو و بەرچاوە دەست پێ بکات. قۆناغەکانیش بەم شێوەیە دەست پێ دەکەن:.

ـ شۆڕشی ئەیلول و سالانی (60) شەستەکان وەك پێشتر باسمان کرد کە کورد و شۆڕشەکانی یەك لەدوای یەك و بەهۆی هۆکاری جیاواز، چ خودی و ناخۆیی و ناوچەیی و نیودەوڵەتی بێت ئەم شۆڕشانە سەرکوت کراون و کۆتایی یان پێ هاتووە.

بەڵام هەستی نەتەوایەتی و بیرکردنەوە لەوەی کە هەوڵ بدرێت نەتەوەیی کورد لەم ئاست و ستەمانەی ژیانی رزگاری بکەن. وەك ئیشارەتمان بەوەدا کە شۆڕشگێڕانی کورد لە کوردستانی عێراق بەرەو کوردستانی ئێران کەوتنەڕێ و دواتر بەهۆی دارمان و کۆتایی هاتن بە کۆماری مەهاباد و دەرچونی بارزانی نەمر و ئەو 500 پێشمەرگەی بەرەو ڕوسیا و دوای ژیانی ئاوارەیی و دوورە وولاتی و پاشان ساڵی 1958 خۆیی و زۆر لەهەڤالانی گەڕانەوە کوردستان. بێ گومان گەڕانەوەیان بۆ کوردستان و پێ شوازی کردنیان لەلایەن جەماوەری کوردەوە لە بەغدا. ئەوەش دوای بەرپابوونی شۆڕشی 14 ی تەموزی ساڵی 1958 گە ڕژێمی پاشایەتی لە عێراق کۆتایی پێهات و یەکێك لەبڕیارە گرنگەکانی شۆڕشی 14ی تەموز ئەوەبوو کە گەلی کوردی لەگەڵ گەلی عەرەب لە عێراق دا بەهاوبەش و یەکسان لەقەلەم داو دانی بەبوونی کورد لە دەستوری عێراقدا نا وەك نەتەوەیەك لە عێراق و مافی ژیانی بەئازادی هەبێت.

دواتر ساڵـی 1959 یـاسـای ئـەحزاب و کاری سیاسی بەشێوەیەکی ئازاد هەموو پارتە بەهەڵستکارەکان کاری سیاسی خۆیان بکەن و کورد لەڕێکایی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کە ئەو دەم تەنها پارتێکی سیاسی نەتەوەیی کوردی بوون و نوێنەرایەتی سەرجەم گەلی کوردی دەکرد بە هەموو چین و توێژەکانیەوەو بۆ ماوەی ساڵێك بە ئازادی وەك پارتێکی سیاسی کوردی لە سەرانسەری عێراقدا کاری خۆیی کرد.

بەڵام ئەوەندەی نەخایاند و جارێکی دی واوەیلا و ئازارو ئەشکەنجە و دیکتاتۆریەت دژی گەلی کورد کەوتە ئاراوە... هەرچەندە ئەوکاتیش بەهۆکاری ئاڵۆزی باری سیاسی و نائارامی دۆخەکان و سەقامگیرنەبوونیان ئەو کەسایەتی و شۆڕشگێڕانە هەمیشەهەڕەشەلێکراوبوون بۆ ئازارو ئەشکەنجە دانیان و زیندانی کردنیان.. بەم شێوەیە ڕاوەدونان هەر بەردەوام بووە کەسایەتی کورد و ڕۆشنبیری ڕاونراو بووە. کەواتە بیرکردنەوە لەڕاکردن و دورکەوتنەوەتارادەیەك هەبووە هەرچەندە ئەوکات گیانی بەرەنگاری و بەردەوام بوون لەشۆڕش و قوربانی دان زیاتر بە جۆشی کردوون، هەرچەندەئەوسەردەمانە هەندێ لەو کەسایەتی یە سیاسی و ڕۆشنبیرانە ڕویان لە هەندەران کردووە، ئەوەبوو ڕژێمی عبدالکریم قاسم لەساڵی 1960 چەند کۆسپ و تەگەرەیی خستەبەردەم (پارتی دیموکراتی کوردستان) کەئەو کات نوێنەرایێتی گەلی کوردی دەکرد و تاکە لایەنی سیاسی بوو لەکوردستانی عێراق خەباتی سیاسی بەرێوەدەبرد و داوای مافی سیاسی و ئیداری و چارەنووسسازی بۆ گەلی کورد دەکرد وەك مافێکی ڕەوایی خۆیی. پاشان ڕژێم چاودێری بارزانیان دەکرد بزانن کە هەڵوێستی بەرامبەر ڕژێم چی دەبێت... بەم پێ یە کەپارتی وەك لایەنێکی سیاسی کاری خۆیی دەکرد لەهەوڵ دابوو کەژمارەیەکی زیاتر لە کورد پەروەر و ڕۆشنبیر لەخۆیی کۆبکاتەوە و بتوانێ داکۆکی لەمافە زەوتکراوەکانی گەلی کورد بکات... ئەوەبوو لەڕۆژی 1961/9/11 شۆڕشی ئەیلول بەرپابوو دژبە ڕژێمی عێراق. بەم شێوەیە ئەو ئەندام و

كادرو ڕۆشنبیرو ئەفسەرو كەسایەتیە نیشتمان پەروەرانە پەیوەندیان بەپارت و شۆڕشەوە كرد ڕویان لەچیاكان كرد و دەستیان دایە چەك و شۆڕشی ئەیلول بەرپاكرد كە 13 ساڵی خایاند... نائارامی باری سیاسی ووڵات و ئەوڕژێمانەی كە دەسەڵاتیان دەگرتە دەست بە تێكڕا دژ بەگەلی كورد بوون و لەدیكتاتۆریەت و خۆپەرستی بەولاوە نەك بۆ كورد بگرە بۆ نەتەوەیی عەرەبیشیان پێنەبوو.. گەر سەیری كودەتایی 14ی تەموزی 58 بكەین و حكمی عبدالكریم قاسم و دان نان بەبوونی كورد و ئازادبوونی كاری سیاسی بۆ كورد، بەڵام ئەوەندەی نەخایاند دڕندەیی و شەڕوكوشتار دەستی پێ كردەوە و دواتر لە 8ی شوبات 1963 ئەم ڕژێمە بەكودەتایەكی سەربازی لابراو و چەند ئەفسەرێكی سەبازی دەستیان بەسەر حوكمدا گرت و دووبارە تاك ڕەوی و دیكتاتۆریەك و دژیایەتی مافەكانی گەلی كورد دەستی پێ كردەوە و كورد لەگێژاوی شەڕو دوودڵی و ڕاڕایی دا دەژیاو حوكمی بەعسی لەهەموو بەڵێن وپەیمانەكانی بۆ كورد پاشگەزبوونەوە.
دواتر حوكمی هەردوو برا عبدالسلام و عارف و ناكۆكیەكانی نێوان پارتی و جیابوونەوەی ئیبراهیم ئەحمەد و هەندێك لە ئەندامانی مەكتەبی سیاسی و بەرپابوونی شەڕی ناوخۆ.. دواتر 17ی تەموز 1968 و گەڕانەوەی بەعسیەكان بۆسەر حوكم.. ڕەنگە سەرەڕایی هەموو دژایەتی دووبەرەكی و ناكۆكی ئەو دەسەڵات دارانەو هاتنە سەرحوكومیان تەنها لەیەك خاڵ دا یەكیان دەگرتەوە ئەویش دژایەتی گەلی كورد بوو...
كەواتە ئەگەر بەوردی و بەشێوەیەكی زانستیانە و فەلسەفیانە باری نەگۆڕو ئالۆزكاوی میللەتی عێراق بەگشتی لێك بدەینەوە كاریگەری بۆ سەردەرونی ئەم نەتەوەو كەمەنەتەوایەتیانەی لفە عێراق دا دەژین دەبێ چۆن لێك بدەینەوە و هەڵوێست و بۆچوون و ئاكام و دەرنجامی ژیان و پاشە ڕۆژی ئەم خەڵكە و تاوانی ئەم جەماوەرە دەبێ چی بێ... ؟
كەواتە ویستن و ئارەزووی گەیشتن بەدەسەڵات و كورسی و فەرمانڕەوایی و بڕیاردان و گەیشتن بەمەرام و بەرژەوەندیە تایبەتی و تاكەكانی ئەو حوكمڕانانە وایان لەباروخ و ژیان و گوزەرانی تاك لەعێراق بەگشتی كردوە كەهەست بەوە نەكرێت ووڵات هەیەو ناوی عێراقە و پێش بینی سەقامگیری و ئاشتی و دووبارە ژیانی تیادەكرێتەوە.
تابەشی دووەم و
سەرەتایی 70 كان و بەیانی 11ی ئادار